

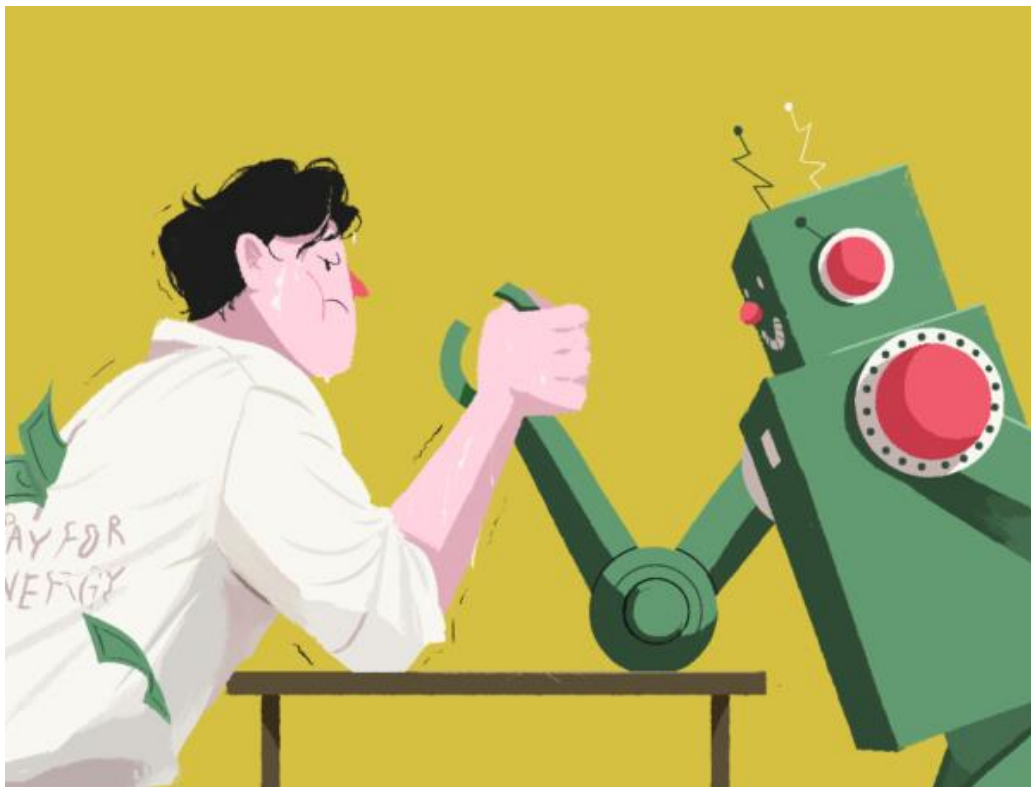

บทความออนไลน์

ภาคการเงินกับ AI กลัวอะไรก่อนดี?

ปัญญาประดิษฐ์ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

กระแสของปัญญาประดิษฐ์ หรือที่เราเรียกสั้นๆ ว่า AI (Artificial Intelligence) สร้างความตื่นตระหนกให้เราไม่หยุดหย่อน เพราะเจ้าหุ่นยนต์ดูเหมือนจะทำแทนคนได้ทุกอย่าง ที่น่าวิตกที่สุดก็คงหนีไม่พ้นการกีดตักงาน ไหนจะรถ ไหนจะบ้าน ภาระรับผิดชอบเต็มไปหมด ถ้าวันหนึ่ง ‘หนึ่งสมองและสองมือ’ ของเราไร้ค่าเพราะนายจ้างหันไปพึ่งพาหุ่นยนต์ เราจะทำอย่างไร บทความนี้ ชวนทำความรู้จักกับอีกด้านหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ทำให้เราต้องกลับมาคิดเรื่องของ AI อีกครั้งหนึ่ง

ปฏิเสธไม่ได้ว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้เรามีชีวิตที่สุขสบายขึ้น (หรือชื่อก็บ้างมากขึ้น ก็แล้วแต่จะตัดสิน) ขนาดน้องหมา น้องแมว ยังมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะคนสามารถรับรู้ได้ว่าพวกมันต้องการอะไร (เช่น pet tracker ปลอกคอติดตามพฤติกรรม หรือเครื่องแปลเสียงร้อง) ในแง่ของ AI ก็ดูเหมือนว่าความก้าวหน้านี้ให้ประโยชน์ทั้งกับคนทั่ว ๆ ไป เช่น ช่วยวิเคราะห์สุขภาพ, ตอบอีเมลยาว ๆ และนำเบื้อหรือเจ้าของธุรกิจ เช่น ช่วยวิเคราะห์พฤติกรรมลูกค้า และตัดสินใจเรื่องการลงทุน แต่ AI ก็ดูจะกลายเป็นภัยคุกคาม (threat) เมื่อหลายคนมองว่า มันกำลังจะเข้ามาแทนที่คนในการทำงานหลาย ๆ อย่าง เรียกได้ว่า มีทั้งคนที่ชอบและต่อต้าน (นี่ AI หรือทรมัป?)

จริง ๆ แล้ว ผลกระทบของ AI ไม่ใช่เรื่องใหม่แะกะล่อง นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษยุคคลาสสิก ที่มีชื่อว่า David Ricardo ได้วิเคราะห์เรื่องการใช้เครื่องจักรเพื่อช่วยในการผลิต (automation) ไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1821 ในหนังสือเรื่อง *On the Principles of Political Economy and Taxation* (บทที่ 31 Machinery) ตอนนั้น Ricardo ก็มีความกังวลว่า การใช้เครื่องจักรเข้ามาช่วยในการผลิต (mechanisation) อาจทำให้ความต้องการจ้างงานลดลง ค่าจ้างลดลง เครื่องจักรจึงเหมือนเป็นภัยคุกคาม (injury) ของแรงงาน ซึ่งความกังวลของ Ricardo ก็เกิดขึ้นตอนที่ ฎุกเวลา เพราะช่วงนั้นเป็นช่วงของการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ที่เริ่มต้นในประเทศอังกฤษและขยายไปอีกหลายประเทศในยุโรปตะวันตก (เช่น เบลเยียม ฝรั่งเศส และเยอรมนี)

ผลกระทบอย่างหนึ่งของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในครั้งนั้น คือ ประเทศที่พัฒนาอุตสาหกรรมได้ก่อนก็ได้ขึ้นมาเป็น ‘เจ้าโลก’ แทนที่จีนและอินเดีย อุตสาหกรรมของประเทศในฝั่งยุโรปเติบโตอย่างรวดเร็ว สามารถผลิตสินค้าอุตสาหกรรม (โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งทอ) ได้ในราคาถูก ประกอบกับการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการขนส่ง (อย่างเรือเดินสมุทร) และการสร้างรถไฟ ช่วยสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี สินค้าอุตสาหกรรมราคาถูกพวกนี้เข้าไปทำลายอุตสาหกรรมในหลายประเทศ เช่น อินเดีย อินโดนีเซีย ตุรกี และอียิปต์ เป็นต้น ทำให้ประเทศเหล่านี้ต้องเลิกผลิตสินค้าอุตสาหกรรม (De-industrialization) และหันไปขายสินค้าเกษตร แต่พบว่าราคาสินค้าเกษตรมีความผันผวนเมื่อเทียบกับสินค้าอุตสาหกรรม ถูกลิตรอนประโยชน์จากการค้า

การปฏิวัติอุตสาหกรรมจึงเป็นหนึ่งในมูลเหตุที่ทำให้เกิดประเทศจน—รวยในปัจจุบัน นักเศรษฐศาสตร์เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า Economic Divergence (Williamson, 2011; Baldwin, 2016)

แม้ความกังวลของ Ricardo จะสมเหตุสมผล แต่ผลกระทบต่อแรงงานจากการใช้เครื่องจักรในสมัยก่อนก็ไม่ได้รุนแรงมากนัก หากวัดจากค่าจ้างที่แท้จริงและจีดีพีต่อหัวของอังกฤษที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Lindert & Williamson, 1983) ในแง่ของแรงงาน เมื่อผู้ประกอบการใช้เครื่องจักรเข้ามาช่วย ผลก็

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ ARIT NPRU

คือ ราคาสินค้าถูกลง ทำให้ขายสินค้าได้มากขึ้น มีกำไรมากขึ้น เมื่อผู้ประกอบการต้องการกำไรที่สูงขึ้นไปอีก ก็ต้องนำเอากำไรที่ได้ไปลงทุนใหม่ (Reinvestment) เพื่อเพิ่มทุน อาจขยายโรงงาน หรือซื้อเครื่องมือเครื่องจักร ซึ่งก่อให้เกิดการจ้างงานใหม่เพราะในการผลิตสินค้าที่เพิ่มขึ้น ต้องใช้แรงงานเข้ามาช่วย (ในที่นี้ เราพูดถึงการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม) นอกจากนั้น เมื่อสินค้าอุตสาหกรรมมีราคาถูกลง ผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงก็คือ ผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม รูปแบบของทุนนิยมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตไปค่อนข้างมาก เพราะบริษัทไม่นำกำไรไปลงทุนต่อตนเอง ดังนั้น การใช้ AI เข้ามาช่วย จึงเพิ่มความเสี่ยงให้แรงงานที่เพิ่งถูกเลิกจ้างจากบริษัทหรืออุตสาหกรรมไม่สามารถหางานใหม่ได้ทันที

เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น?

อย่างแรก ต้องอธิบายว่า ทุนนิยมในปัจจุบันเป็นยุคเฟื่องฟูของภาคการเงิน (Age of Finance) ชีวิตประจำวันของเราข้องเกี่ยวกับภาคการเงินอยู่เสมอ ไม่เพียงแต่เรื่องฝาก—ถอน แต่ยังรวมถึงการกู้ยืม หรือลงทุนในสินทรัพย์ประเภทต่าง ๆ ‘ผู้เล่น’ ที่อยู่ในภาคการเงินก็ไม่ได้มีแค่ธนาคารพาณิชย์เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงบริษัทเงินทุน บริษัทบริหารสินทรัพย์ และ non-bank ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม หน้าที่ที่แท้จริงของภาคการเงินคือ การเป็นน้ำมันหล่อลื่นที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการผลิตในภาคธุรกิจจริง (real economy) ซึ่งพูดง่าย ๆ ก็คือ ภาคการเงินเป็นเพื่อนพระเอกของการผลิตสินค้าและบริการ ดังนั้น หากภาคการเงินบรรลุเป้าหมายข้อนี้ (หมายถึงภาคธุรกิจจริงเติบโตขึ้น) เราจะพบว่า สัดส่วนของภาคการเงินในระบบเศรษฐกิจลดลง แต่สิ่งที่เกิดขึ้น...ตรงกันข้าม เพราะภาคการเงินเติบโตขึ้นทุกปี กลายเป็นภาคที่สามารถสร้างกำไรได้ด้วยตัวเอง ธนาคารสามารถปล่อยกู้กันเองได้ หรือเป็นตัวตั้งตัวตีในการไปลงทุนในบริษัทหรือกองทุนอื่น ๆ นั่นแปลว่า การเติบโตของภาคการเงินมีมากกว่าแค่ช่วยสนับสนุนภาคเศรษฐกิจจริง ฟังแบบนี้แล้วเหมือนจะดี แต่การเติบโตของภาคการเงินยังส่งผลสำคัญต่อ mindset ของผู้บริหารบริษัทต่าง ๆ อีกด้วย

เมื่อก่อน หากเราจะวัดผลการดำเนินงานของธุรกิจ ก็คงจะดูว่าขายได้เท่าไร ต้นทุนเท่าไร เหลือเป็นกำไรเท่าไร ถ้ามีกำไรมาก ก็แปลง่าย ๆ ว่ากิจการกำลังไปได้สวย แต่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ก่อให้เกิดแนวคิดหนึ่งในทางธุรกิจขึ้นมา มีชื่อว่า

แนวคิด Maximizing Shareholder Value (MSV) คือการที่บริษัทจดทะเบียนมุ่งสร้างความมั่งคั่งสูงสุดให้แก่ผู้ถือหุ้น โดยวัดจากราคาของหลักทรัพย์ที่สูงขึ้นหรือจากเงินปันผลที่มีกิจการจ่ายให้กับผู้ถือหุ้น

เมื่อ MSV คือเป้าหมายของกิจการ ผู้บริหารจึงมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องทำอะไรก็ได้ให้ผู้ถือหุ้นได้ผลตอบแทนมากที่สุด เรียกได้ว่า มาซื้อหุ้นฉันสิ เธอจะไม่ผิดหวัง สำหรับเหตุผลที่คนทั่วไปมักใช้อธิบายว่าทำไมเราจะต้องทำให้ผู้ถือหุ้นได้ผลตอบแทนสูงที่สุด ก็เพราะผู้ถือหุ้นเป็นผู้ที่แบกรับความเสี่ยงของกิจการมากที่สุด หลังจากที่บริษัทจ่ายดอกเบี้ยยแก่ธนาคาร ลูกจ้างได้เงินเดือนครบทุกคน หักลบกลบหนี้หมดแล้ว ส่วนที่เหลือก็ตกเป็นของผู้ถือหุ้น (residual claimants) อย่างไรก็ตาม เราจะพบว่าแนวความคิดนี้ไม่ได้ถูกต้องทั้งหมด ทุกคนในบริษัทก็แบกรับความเสี่ยงในมิติที่ต่างกันออกไป รวมไปถึงรัฐบาลที่มักเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงที่เกิดเมื่อต้องเป็นผู้ลงทุนใน R&D หรือโปรเจกต์ใหม่ ๆ ไม่มีใครการันตีได้ว่าจะสำเร็จหรือเปล่า แลผมยังเสี่ยงต่อการโดนด่าว่าผลาญเงินภาษีประชาชน

เมื่อการทำให้ผู้ถือหุ้นมีกำไรสูงสุดคือ KPI ของการบริหารบริษัท จึงทำให้ผู้บริหารหน้ามีตตามัวฝ้าเพื่อคะเนถึง ‘กำไรของผู้ถือหุ้น’ ทั้งยามหลับและยามตื่น แนวปฏิบัติหนึ่งที่นิยมทำกันมาก คือ “share buy-backs” (share repurchase) ซึ่งก็คือ การที่บริษัทซื้อหุ้นของตัวเองคืนจากตลาด ผลลัพธ์ของมันคือ จำนวนหุ้นในตลาดลดลงและทำให้กำไรต่อหุ้นสูงขึ้น ส่วนแบ่งของผู้ถือหุ้นก็จะมากขึ้น เมื่อจำนวนหุ้นลดลงก็จะช่วยให้กำไรสุทธิต่อหุ้น (Earnings per share: EPS) สูงขึ้น ซึ่ง EPS ก็เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดความสำเร็จของบริษัทในปัจจุบัน ดังนั้น การเพิ่มขึ้นของ EPS ก็นำไปประเมินค่าตอบแทนที่จะจ่ายให้กับผู้บริหาร (Executive pay) การซื้อหุ้นคืนก็เลยเป็นเข้ากับสภามติไทยที่ว่า ยิ่งปีนั้นดีเดียว นกจึงตายทั้งฝูง ผู้บริหารจึงมีแรงจูงใจของการซื้อหุ้นคืน และแน่นอนว่าการซื้อหุ้นคืนนี้สอดคล้องกับแนวคิด MSV ผลลัพธ์คือ เรามักเห็นข่าวที่บริษัทจ่ายโบนัสให้กับ CEOs แบบตั้งตัวได้ ในขณะที่แรงงาน ผู้ใช้หนึ่งสมองและสองมือผลิตสินค้าและบริการกลับได้เพียงเงินเดือน ซึ่ง Mariana Mazzucato นักเศรษฐศาสตร์จาก University College London ผู้เขียนหนังสือเรื่อง The Value of Everything กล่าวว่า

การเปิดเสรีทางการเงินที่มากเกินไป ทำให้ค่าตอบแทนของแรงงานมีน้อยกว่ามูลค่าที่แท้จริงของแรงงาน ซึ่งเป็นหัวใจที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้นทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะประเทศรวยหรือจนก็ตาม

ดังนั้น หากบริษัทนำกำไรในแต่ละไตรมาสไปใช้ในการซื้อหุ้นคืน การลงทุนระยะสั้นเพื่อเก็งกำไร หรือใน ‘กิจกรรม’ อื่น ๆ ที่ไม่ได้ช่วยทำให้มีการผลิตสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น เช่น ไม่ได้เอาไปลงทุนในงานวิจัยคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือไม่ได้จัดซื้อเครื่องจักรใหม่ ๆ จากต่างประเทศ ระบบเศรษฐกิจของเราก็จะมีความเสี่ยง เพราะขาดความสามารถในการ ‘สร้างงานใหม่’

เมื่อเป็นเช่นนั้น การคุกคามของ AI ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะเข้ามาแทนที่แรงงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานไร้ฝีมือก็จะยิ่งน่ากลัวมากขึ้น แรงงานที่ว่างงานก็จะหางานยากขึ้น การที่เรารับมือกับ AI ได้ยากขึ้นอาจเป็นเพราะการเติบโตที่มากเกินไปของภาคการเงิน ในส่วนของการพัฒนา AI ผู้วิจัยก็ควรพึงถามตัวเองด้วยว่า ทำไปเพื่อใคร

Illustration by Waragorn Keeranan

ที่มา <https://thematter.co/thinkers/artificial-intelligence-vs-finance/64759>

